

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА — НЕОБХІДНА УМОВА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. Забезпечення фінансової безпеки підприємств у сучасних умовах є одним з першочергових завдань. Українські підприємства функціонують в кризових умовах, в умовах постійних високих фінансових ризиків. Для вітчизняних суб'єктів господарювання має місце постійне зростання загроз, що зумовлює зростання значущості управління фінансовою безпекою. Саме тому питання формування фінансової безпеки є актуальним та потребує подальшого вивчення.

Аналіз публікацій. Проблеми виокремлення фінансової безпеки, визначення її місця у забезпеченні загальної безпеки підприємства досліджують багато науковців, зокрема: О. І. Барановський [1], А. І. Берлач [2], О. В. Гривківська [3], О. М. Підхонний [4, 7], А. В. Гукова [5], Є. А. Олейніков [8], Ляшенко С. М. [9], І. О. Бланк [10], Л. В. Перекрестова, Р. С. Попехин [11] та інші. Не зважаючи на те, що визначення фінансової безпеки в контексті динамічного розвитку зовнішнього середовища ще повною мірою не вдалося, проте багато зарубіжних та вітчизняних вчених і практиків приділяють щільну увагу цьому питанню.

Метою статті є дослідження сутності фінансової безпеки підприємства, обґрунтування визначення цієї категорії, а також виокремлення принципів, функцій та умов, що зумовлюють становлення фінансової безпеки на підприємстві.

Виклад основного матеріалу. Україна проходить складний шлях подальшого розвитку ринкових відносин і вдосконалення систем управління економічними процесами. У нових умовах господарювання особливого значення набувають фінансово-кредитні відносини. Без формування фінансово-кредитної сфери, яка б відповідала новим завданням ринкової економіки, неможливе жодне економічне зростання. Спираючись на світовий досвід, слід зазначити, що умовам ефективної економіки відповідає, як правило, самий безпечний стан фінансово-кредитної сфери.

Поняття «фінансова безпека» та його синонім «безпека фінансово-кредитної сфери» з'явилися разом із становленням України як незалежної держави. На сьогодні постає питання про визнання фінансової безпеки як категорії, що містить безліч аспектів [1, с. 18].

Фінансова безпека є однією з найважливіших складових економічної безпеки підприємства, оскільки дотична до основи функціонування суб'єкта господарювання. Саме поняття «фінансова безпека» є досить складною категорією, як утім, і категорія «фінанси». Відтак існують різні підходи до змісту системи фінансової безпеки.

Більшість дослідників сходяться щодо визначення фінансової безпеки як стану фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської бюджетної, податкової систем, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання.

Водночас головною метою підвищення фінансової безпеки суб'єкта господарювання є безперервне підтримання такого стану фінансово-кредитної сфери,

параметри якої мають бути такими, що забезпечують і внутрішню, та зовнішню збалансованість. Їх значення повинні бути достатніми для забезпечення ефективного функціонування економіки, а механізми, що використовуватимуться при цьому, — здатними забезпечувати належну стійкість до дії загроз [2, с. 121].

Відсутність єдиного науково обґрунтованого та офіційно затвердженого підходу до визначення поняття «фінансова безпека» зумовлює необхідність встановлення найбільш оптимального визначення поняття «фінансова безпека». Тому доцільно порівняти наукові думки вчених, що у подальшому дозволить уникнути непорозумінь щодо суті фінансової безпеки [3, с. 22].

Поняття «фінансова безпека» має враховувати сутність фінансової безпеки підприємства, під якою розуміється такий стан фінансово-кредитної сфери держави, який характеризується збалансованістю і якістю системної сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних чинників (загроз), здатністю цієї сфери забезпечувати захист фінансових інтересів, достатні обсяги фінансових ресурсів для всіх суб'єктів господарювання і населення [4, с. 172].

Слушною є думка К. Горачової яка визначає фінансову безпеку як «фінансовий стан, що характеризується, по-перше, збалансованістю та якістю сукупності фінансових інструментів, технологій та послуг, які використовуються підприємством; по-друге, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз; по-третє, здатністю фінансової системи підприємства забезпечити реалізацію його фінансових інтересів, цілей та задач достатнім обсягом фінансових ресурсів; по-четверте, забезпечувати розвиток всієї фінансової системи» [5, с. 99].

З точки зору стану найбільш ефективного використання інформаційних, фінансових показників, ліквідності та платоспроможності, рентабельності капіталу, що знаходиться в межах своїх граничних значень, фінансову безпеку розглядає Т. Б. Кузенко [6, с. 54].

Подібним чином фінансову безпеку розглядає В. Мунтіян: «Стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів підприємства, відображеного в оптимальних значеннях фінансових показників прибутковості та рентабельності бізнесу, якості управління, використання основних та обігових фондів підприємства, структури його капіталу, норм дивідендних виплат за цінними паперами, а також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського стану підприємства і перспектив його технологічного та фінансового розвитку» [7]. Але такий підхід є досить вузьким і фактично зводиться до недопущення неефективного використання грошових коштів.

О. І. Судакова досліджує фінансову безпеку як «важливу складову частину економічної безпеки підприємства, що базується на незалежності, ефективності та конкурентоспроможності фінансів підприємства, яка відображається через систему критеріїв і показників його стану, що характеризують збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і наявність необхідних грошових резервів,

фінансову стабільність, ступінь захищеності фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин» [3, с. 24].

У цьому визначенні не вистачає організаційної структури, без якої в принципі не може функціонувати будь-яка система (механізм), та інструменти забезпечення безпеки.

В. В. Шликов включає до механізму (системи) економічної безпеки використовувані засоби, методи і заходи, сукупність яких спроможна захистити структурні підрозділи, зберегти й ефективно використовувати фінансові, матеріальні та інформаційні ресурси [4, с. 119].

Фінансова складова економічної безпеки підприємства у працях Е. А. Олейникова визначається «як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів підприємства, яке виражено у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості і рентабельності бізнесу, якості управління і використання основних та обігових засобів підприємства, структури його капіталу, норми дивідендних виплат за цінними паперами підприємства, а також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського стану підприємства і перспектив її технологічного і фінансового розвитку». Це є широке та складне визначення поняття фінансової безпеки підприємства, оскільки робиться наголос на рівні використання корпоративних ресурсів. Крім суто фінансових питань, у визначенні охоплено й технологічні, які фінансової безпеки безпосередньо не стосуються [8].

С. М. Ілляшенко серед складових економічної безпеки також виділяє фінансову складову: про послаблення фінансової безпеки, як правильно стверджує він, свідчить зниження ліквідності, збільшення кредиторської та дебіторської заборгованості, зниження фінансової усталеності тощо [9, с. 14].

І. О. Бланк вважає під фінансовою безпекою підприємства «кількісно і якісно детермінований рівень його фінансового стану, який забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, параметри яких визначаються на основі його фінансової філософії і створюють необхідні передумови фінансової підтримки його сталого розвитку в поточному й перспективному періоді». Вчений визначає лише одну особливість фінансової безпеки, а саме, захист фінансових інтересів підприємства, і не включає таку характеристику, як необхідність забезпечення збалансованості і якості системи фінансових інструментів, технологій і послуг. Окрім того, І. О. Бланк вважає, що до складу механізму управління фінансовою безпекою підприємства входять такі складові: система державного нормативно-правового регулювання фінансової безпеки підприємства, ринковий механізм регулювання фінансової безпеки підприємства, внутрішній механізм управління фінансовою безпекою підприємства, система методів управління, система інструментів управління [10].

Такий підхід є більш комплексним, ніж попередні, але й в ньому відсутня організаційна структура управління фінансовою безпекою підприємства.

Заслугує уваги точка зору Р. С. Папехіна про те, що фінансова безпека визначає певний стан фінансової стабільності, в якому повинно знаходитися підприємство для реалізації своєї стратегії, характеризується можливістю підприємства протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам [11, с. 70].

Згідно визначення Каргузова Є. П., фінансова безпека підприємства — це такий стан, який характеризується, по-перше, збалансованістю та якістю сукупних фінансових інструментів, технологій і послуг, що використовуються підприємством; по-друге, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз; по-третє, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію його фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів; по-четверте, забезпечувати ефективний і сталий розвиток цієї фінансової системи.

До основних умов забезпечення фінансової безпеки підприємства можна віднести:

- високий ступінь гармонізації й узгодження фінансових інтересів підприємства з інтересами оточуючого середовища та інтересами його персоналу;

- наявність на підприємстві стійкої до загроз фінансової системи, яка спроможна забезпечувати реалізацію: фінансових інтересів, місії і завдань;

- збалансованість і комплексність фінансових інструментів і технологій, які використовуються на підприємстві;

- постійний і динамічний розвиток фінансової системи (підсистеми) підприємства [4, с. 174].

Належне забезпечення фінансової безпеки підприємства можливе за умови безумовного дотримання принципів, до яких можна віднести:

- потребу розробки, прийняття й реалізації державної стратегії фінансової безпеки у складі відповідної концепції та програми;

- визначення і затвердження на державному рівні сукупності національних інтересів у фінансово-кредитній сфері;

- потребу постійного відстеження загроз фінансовій безпеці;

- перегляд час від часу, залежно від ситуації в фінансово-кредитній сфері й економіці, основних напрямів (пріоритетів) державної політики у сфері фінансової безпеки;

- визначення і чітке виконання функцій та реалізації повноважень суб'єктів фінансової безпеки;

- потребу структурного формування і правового оформлення системи фінансової безпеки;

- потребу постійного моніторингу основних індикаторів безпеки фінансово-кредитної сфери;

- наявність сукупності основних критеріїв фінансово-кредитної сфери щодо дотримання її безпеки;

- наявність граничних значень індикаторів фінансової безпеки.

Система фінансової безпеки підприємства має виконувати низку функцій, а саме прогнозування, виявлення, попередження, послаблення небезпек та загроз; забезпечення захищеності діяльності підприємства та його персоналу, формування потрібного конкурентного середовища, збереження його майна, ліквідації наслідків завданих збитків тощо [2, с. 121–122].

Дослідження фінансової безпеки на підприємстві та визначення складу механізму, основи для формування системи управління фінансовою безпекою на підприємстві, функцій, які повинні виконуватись такою системою. Розробка рекомендацій у вигляді правил комплексної побудови алгоритму функціонування механізму управління економічною безпекою підприємства для здатності протидіяти фінансовим загрозам від

негативних зовнішніх чинників впливу [г4, с. 119] є одним з першочергових завдань сьогодення.

Висновки. Фінансова безпека є важливою економічною категорією, яка характеризує стабільність соціально-економічних відносин як на макро- так і на мікрорівнях. Фінансова безпека підприємства відображає захищеність діяльності суб'єкта господарювання від негараздів, а також впливів наявного зовнішнього середовища, і відповідно спроможності щодо усунення певних загроз з метою пристосування до умов функціонування, що не позначаються негативно на його діяльності. Зміст даної категорії містить у собі систему засобів, які забезпечують конкурентоспроможність і фінансову стабільність підприємства.

Узагальнюючи розглянуту тему стосовно ролі фінансової безпеки підприємства в управлінні, слід відмітити, що це результат політики підприємства зі забезпечення необхідного рівня фінансової безпеки, відображається кількісними та якісними характеристиками фінансового стану, що забезпечує стабільну захищеність пріоритетних фінансових інтересів підприємства від реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі фінансової філософії і створюють необхідні передумови фінансової підтримки добробуту та стабільного зростання.

Список використаних джерел

1. Барановський О. І. Проблеми фінансової безпеки в умовах інтеграції України у світовий фінансовий простір / О. І. Барановський // Вісник Національного банку України. — 2003. — № 10. — С. 18–19.

2. Берлач А. І. Безпека бізнесу : [навч. посіб.] / А. І. Берлач — К. : Університет «Україна», 2007. — 280 с.

3. Гривківська О. В. Управління станом фінансової безпеки сільського господарства / О. В. Гривківська //

Агросвіт Дніпропетровський державний аграрний університет. — 2012. — № 9. — С. 22–24.

4. Картузов Є. П. Аналіз механізму управління фінансовою безпекою підприємства / Є. П. Картузов // Актуальні проблеми економіки. — 2012. — №7 (133). — С. 118–124.

5. Гукова А. В. Роль финансовой безопасности предприятия в системе его экономической безопасности / А. В. Гукова, И. Д. Аникина // Образование и общество. — 2006. — №3. — С. 98–102.

6. Лоханова Н. Система управління станом економічної безпеки підприємства: проблемні питання, концепція розвитку / Н. Лоханова // Економіст. — 2005. — № 2. — С. 52–56.

7. Підхомний О. М. Типологія загроз фінансовій безпеці підприємницької діяльності / О. М. Підхомний, Н. О. Микитюк, І. П. Вознюк // Вісник національного університету «Львівська політехніка» ; Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. — 2007. — № 605. — С. 119–123.

8. Основы экономической безопасности (государство, регион, предприятие, личность) / под ред. Е. А. Олейникова. — 3-е изд. — М. : ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 2007. — 288 с.

9. Ільяшенко С. Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С. Н. Ільяшенко // Актуальні проблеми економіки. — 2003. — № 3. — С. 12–19.

10. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. — К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. — 784 с.

11. Перекрестова Л. В. Внешние и внутренние угрозы финансовой безопасности предприятия / Л. В. Перекрестова, Р. С. Попехин // Финансы и кредит. — 2009. — № 16. — С. 68–75.